

Онуфрієнко Г.С.

доктор філософії у філологічних науках, доцент,
доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки
Національний університет «Запорізька політехніка»

Приходько Г.І.

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА В ЕРУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК АКТУАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ ДИДАКТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Анотація. У статті обґрунтовано чинники зростання актуальності інтернаціональної лексики в міжкультурній комунікації в еру глобалізації й інформатизації. Окреслено комунікативний потенціал у мові фаху термінів-інтернаціоналізмів та термінологічних одиниць гібридної мовної природи з міжнародними компонентами. Запропоновано з метою актуалізації інтернаціональної термінологічної лексики в освітній сфері систему завдань у межах університетських дисциплін з вивчення в професійному ракурсі української та англійської мов.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжнародна термінологічна лексика, дидактична лінгвістика, фахова мова.

Onufriienko H., Prykhodko H. International words as the current object of didactic linguistics in the epoch of globalization. In the article, the authors substantiate the factors of increasing relevance of international vocabulary in intercultural communication in the era of globalization and informatization. The communicative potential of internationalisms and hybrid terminology units with international components within language for special purposes has been outlined. In order to update international terminology in the educational sphere, a system of tasks within university disciplines for studying the Ukrainian and English languages from a professional perspective is proposed.

Key words: Intercultural communication, international terminology, didactic linguistics, language for special purposes.

Актуальність дослідження. Інтенсивні процеси глобалізації й інформатизації як провідні в планетарному просторі у XXI ст. активізують ґрунтовні дослідження багатовимірного феномену, яким є мовна комунікація (МК). Фокус дослідницької уваги науковці та практики з різних галузей і країн спрямовують передусім на квалітативні параметри комунікації засобами різних мов, зокрема, в межах найбільшої у світі мовної сім'ї – індоєвропейської. Надважливий когнітивний сенс становлять компаративні наукові дослідження в цьому напрямі, адже нині синхронна комунікація двома й більше мовами актуалізована новими вимогами динамічного часу, завданнями професійних дискурсів, особливостями й нюансами міжнародних взаємин та новаціями в освітньо-наукових траєкторіях індивідів. Проблематика МК, яку розглядаємо в контексті концепції професора Г. Почепцова як активний й прискорений обмін інформацією, тобто новими знаннями, є досить розгалуженою й постійно поповнюваною з огляду на її спектр функцій у соціумі в цілому, у професійній сфері, в національному, європейському й світовому масштабах. Втім інформація в мові та мовленні у фокусі наукового аналізу ще з 60-х років XX ст. набула актуальності у зв'язку з появою нового напрямку – лінгвістика тексту.

Систематизовані матеріали і результати здійснених комплексних досліджень проблематики МК на прикладі як окремих національних мов, так і в порівняльному аспекті викладено і в наукових монографіях, і в університетських підручниках та навчальних посібниках, і в науковій періодиці. Українські науковці зосереджують увагу на дослідженні різних актуальних аспектів комунікації в контексті категорій риторики, лінгвокультурології і літературознавства (З. Куньч, Г. Онуфрієнко, Т. Шарова, О. Яшенкова), лінгвістики тексту (Ф. Бацевич, І. Колегаєва, Т. Радзієвська, О. Холод) і перекладознавства (Н. Рудницька, А. Панова, А. Якимчук), когнітивної лінгвістики (О. Воробйова, М. Кочерган, Г. Приходько, О. Селіванова) і журналістики (В. Карпенко, О. Хамедова), теорії мовного запозичення (О. Безпояско, Л. Кислюк, Г. Чернецька, У. Шулепін) та соціальних комунікацій (Л. Городенко, Г. Почепцов, В. Різун), соціології (М. Наумова, Ю. Фінклер, Т. Червінська) та філософії (П. Гнатенко, Л. Дротянко, О. Скиба), історії (О. Волш, В. Дятлов, С. Троян) та політології (С. Денисюк, О. Заславська, О. Зернецька), психології (Л. Калмикова, М. Філоненко,

І. Цимбалюк), педагогіки (Н. Бутенко, Н. Волкова, М. Пентилюк) та менеджменту (Т. Бурмака, Ю. Гринчук, О. Лаврук), публічного управління (В. Дрешпак, О. Онуфрієнко, С. Серьогін, І. Чаплай) та юриспруденції (Ю. Бистрова, О. Макеєва, О. Чорнобай, Л. Чулінда), лінгводидактики (І. Бабій, О. Горошкіна, О. Ковтун.).

Стосовно проблематики МК у європейському та глобальному масштабах безперечно науково-практичну цінність становлять відомі ґрунтовні наукові студювання Богдана Ажнюка, Валерія Акуленка, Костянтина Тищенка. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах постали об'єктом лінгвістичного дослідження у відомій монографічній праці за редакцією Людмили Симоненко [5].

Мета статті – обґрунтувати чинники зростання актуальності інтернаціональної лексики в міжкультурній комунікації в еру глобалізації й інформатизації та окреслити комунікативний потенціал у мові фаху термінів-інтернаціоналізмів та термінологічних одиниць гібридної мовної природи з міжнародними компонентами, запропонувавши систему завдань у межах університетських дисциплін з вивчення в професійному ракурсі української та англійської мов.

Виклад основного матеріалу. Оскільки одним із визначальних маркерів нового часу є помітне й стале зростання комунікативних потреб членів соціуму, то на національному й міжнародному ринках праці спостерігається й спостерігатиметься швидке збільшення спеціальностей, де потрібна досконала комунікативна компетентність засобами як державної/офіційної мови, так і міжнародної, передусім англійської, мови з опорою на спільний лексичний ресурс, у тому числі термінологічний, який сформований інтернаціоналізмами/інтернаціональною лексикою (ІЛ). Від наявності в МК міжнародної лексики залежать оперативність та ефективність презентації нових знань, їх адекватне розуміння користувачами, точність репродукування в різних контекстах та подальша їх адаптація й розвиток у нових умовах інформаційного суспільства [4, с. 174]. Тож в еру динамічних глобалізаційних процесів у лексичному ресурсі комунікації як пришвидшеного й активного обміну інформацією, тобто новими знаннями, за допомогою засобів різних природних мов унікальною платформою для формування шуканого взаєморозуміння постає передусім ІЛ – спільна в різних мовах й відкрита для поповнення

лексична локація, втім у відповідності до вельми значущого уточнення професора В. Акуленка, не менше як у трьох, що не є близькоспорідненими. Вчений у своїх наукових працях на прикладі різних порівнюваних між собою європейських мов обґрунтовано довів, що інтернаціоналізація лексики аж ніяк не протистоїть національному, а навпаки втілюється в ньому [1, с. 42].

Вагомий функційний спектр ІЛ, яка є непохідною в мові-реципієнті, що і стимулює їх словотвірну активність, та позбавленою тих зайвих і некоректних мовних асоціацій, які можуть не тільки заважати адекватному її розумінню, але й викликати відповідні девіації, дозволяє максимально сприяти ефективності й переконливості комунікації в міжнародному масштабі й міжкультурному середовищі. Разом із тим постає і надскладне завдання щодо критеріїв визначення псевдоінтернаціоналізмів, які як лексеми зі спільною чи максимально схожою звуковою формою, хоч і функціують у різних мовах, але з вужчим, ширшим або й зовсім не таким лексичним значенням. Мовознавці для упередження такої можливої плутанини, небезпечної в МК особливо в контекстах її міжнародного формату, розробляють відповідні словники й довідники задля надання практичної допомоги в розмежуванні інтернаціоналізмів від псевдоінтернаціоналізмів.

На тлі масштабних глобалізаційних тенденцій [2, с. 27] одним з об'єктивних актуалізаторів МК постає зростання на різних локаціях в українському соціумі попиту на вправне знання і міжнародної англійської мови (АМ), і державної української мови (УМ) задля забезпечення досконалої, синхронної комунікації ними. Починаючи з ХХ століття АМ для багатьох інших мов індоєвропейської мовної сім'ї постає сталим потужним джерелом лексичного запозичення, в першу чергу термінолексики, яка і набуває функцій інтернаціональної в МК. Практично всі сучасні професійні дискурси активно послуговуються інтернаціоналізмами англійськомовного походження. Серед них, зокрема, чимало таких, які активно функціують на різних локаціях українського соціуму: *бриф, газлайтинг, девелопер, дедлайн, диджиталізація, скріншот, стартап, тролінг та інші*. Значно менше в УМ інтернаціоналізмів, запозичених з інших живих європейських мов [6, с. 74].

Не втрачають своєї актуальності й пріоритетності комплексні дослідження комунікативного потенціалу наукового тексту (НТ) та забезпечення необхідних умов для його подальшого і коректного розуміння адресатом задля доцільного, вправного й ефективного репродукування інформації у різних видах і формах МК [3, с. 222]. Урахування гетерогенності, багатофункційності й унікальності лексичного ресурсу НТ дозволяє визначити й описати його універсальний складник у різних неблизькоспоріднених мовах та близькоспоріднених, котрий утворює генетично спільна для них лексика, оскільки є запозиченою з однакового мовного джерела, якнайбільше з давньогрецької мови (наприклад, *біблія, економія, історія, метagalактика, система, філософія*) та латини (наприклад, *алібі, герб, де-факто, де-юре, календар, комунікація, конституція, оренда* ка, забезпечуючи оптимальну швидкість процесу ідентифікації індивідом знайомих і засвоєних вербальних знаків, інтенсифікує процеси сприйняття ним, зберігання, кодифікації та трансляції інформації.

Функційне призначення ІЛ – полегшувати усне й писемне професійне спілкування в міжнародному масштабі, оскільки у складі ІЛ багато термінів (лат. *terminus* – «*межа, кордон*») – вербальних (словесних, мовних) знаків на позначення спеціального поняття у певній галузі знань. Наприклад, іменникові терміни: *дизайн, дискурс, екстер'єр, комюніке, контекст, метафора, омоніми, парадигма, полімер, суб'єкт, термінологія та інші*. Втім навіть зафіксовано ІЛ серед мінімально представленої за частиномовною природою групі термінів – прислівникової (наприклад, *де-юре, де-факто*). Міжнародні терміни в УМ констатуємо в обох сферах їхнього існування: в первинній – у сфері функціонування, тобто в мікротекстах, текстах, макротекстах, гіпертекстах; та у вторинній – сфері своєї кодифікованої фіксації, тобто у словниках різного типу та тезаурусах. У фахових текстах терміни, в тому числі міжнародні, є маркерами актуальних для фаху концептів, а відтак носіями основної, надважливої інформації. Вони функціують і як вузькоспеціальні терміноодиниці, тобто абсолютно специфічні, так і як загальнонаукові й міжнаукові, тобто відносно специфічні.

Окремою локацією у складі ІЛ в НТ розглядаємо терміни-епоніми (від грец. *εponυμος* – «той, що дає ім'я, назву»), які позначають спеціальні поняття засобами складених терміноодиниць, що у своїй

структурі містять ім'я особи, яка вперше виявила, описала, зафіксувала явище, поняття, технологію, метод, прийом тощо. Такий поширений у всіх європейських мовах спосіб термінотворення є традиційним, оскільки завдяки таким термінам-епонімам увічнюються імена видатних науковців і дослідників, котрі ввійшли в історію певної науки як розробники теорій, моделей, правил, понять. Такі терміни завдяки своїй лаконічній формі виконують функцію оригінального вербального маркера певного факту в історії науки, техніки, культури, мистецтва, даних про першовинахідників. Так, серед різногалузевих термінів-епонімів у НТ активно функціують математичні (*правило Худзиту, рівняння Дірака*), фізичні (*ефект Доплера, фермі-частинка*), технічні (*вольтів стовп, дизельний двигун, двигун Стірлінга*), юридичні (*доктрина Монро, Віденський регламент*), економічні (*ефект Вікселя, парадокс Джевонса*), медичні (*реакція Манту, набряк Квінке, симптом Нікольського*), військові (*доктрина Мольтке, коктейль Молотова, танк Абрамс*), спортивні (*правило Руні*) та інші.

Нові перспективи для розуміння функцій ІЛ в УМ дозволяють уявити гібридні лексеми (loan-blends), найчастіше серед них – гібридні терміни (ГТ), оскільки унаочнюють потужність національної дериваційної системи УМ, придатної залучати засвоєну ІЛ в активні словотвірні процеси за різними моделями у межах морфологічного способу творення термінів, які й – маніфестують інтенсивність морфологічного способу творення термінів в УМ завдяки різним комбінаціям взаємодії словотвірних морфемних ресурсів різних мов, зокрема УМ та давньогрецької, латини, АМ й інших, наприклад: *гіперзвук, неметали, підсистема* (префіксальний спосіб творення ГТ); *документування, комунікативність, конституційність, фаворитство* (суфіксальний спосіб творення ГТ); *законопроект, коксортування, самофінансування* (композиція: слово- й основоскладання). Свідченням адаптації ІЛ в УМ та продуктивності процесу творення ГТ слугують новотвори в різних галузях, сферах, технологіях, наприклад: *віртуальність, інтригоємність, хакерство, спонсорування* та ін.

Активну участь ІЛ бере й у творенні гетерогенних (неціліснооформлених) термінологічних знаків різної лінійної довжини: двокомпонентних (*коефіцієнт розбіжності, мовознавча експертиза*), трикомпонентних (*кон'юнктура світового ринку, обіг змінного капіталу*)

і т.д. Термінологічні знаки гібридної мовної природи, у творенні яких задіяні питомі та здебільшого інтернаціональні терміни й терміноелементи/компоненти, активно збагачують термінологічний ресурс УМ, дозволяючи зберегти унікальність нації на вербальному рівні, бо зовнішня форма однослівних термінів як його «афіксальне вбрання» залишається питомою, рідною, національною. Тож взаємопов'язані процеси інтернаціоналізації лексики УМ та мовної гібридизації у сфері термінології є водночас результатами і вербальними маркерами актуальної, активної й прогресивної тенденції в УМ в еру глобалізації й інформатизації суспільства.

З огляду на вищевикладене є доцільним на засадах дидактичної лінгвістики передбачити в блоці вибіркових дисциплін у ЗВО такі, опанування котрих максимально сприятиме формуванню в здобувачів вищої освіти достатнього запасу міжнародної термінолексики, необхідної для всіх контекстів активного обміну вербалізованою інформацією у фаховій сфері, соціумі та в глобальній комунікації, на кшталт дисципліни/спецкурсу «Основи міжнародної термінології». В межах нормативної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» є доречною у змістовому модулі 3 тема «Інтернаціональна термінолексика в мові обраного фаху».

З урахуванням позитивного персонального досвіду викладання лінгвістичних дисциплін у ЗВО пропонуємо в процесі послідовного опанування мови фаху засобами як УМ, так й АМ, зокрема у системі практичних завдань, такі, що орієнтують на досягнення мети поетапного розпізнавання термінів: 1) визначити морфемну структуру поданих термінів, підкреслити міжнародні терміноелементи в них (корені, префікси, суфікси) та розподілити терміни трьома групами – питомі, міжнародні іншомовного походження, гібридні; 2) визначити структурні типи термінів (однослівні, складені) та їх частиномовну приналежність; 3) визначити словотвірну структуру однослівних гібридних термінів та підкреслити в них термінотворчі форманти; 4) утворити низку складених термінів з поданим інтернаціональним терміном у функції опорного компонента; 5) спрогнозувати поняттєвий зміст поданих термінів, орієнтуючись на інтернаціональні морфоелементи в них, та згрупувати терміни за ознаками позначених ними понять: процес, властивість, прилад тощо).

Одними з сучасних ефективних методів розширення й активізації ІЛ в індивідуальному словниковому запасі студентів розглядаємо також такі творчі види їхньої інтелектуальної діяльності, як участь з доповідями у студентських наукових круглих столах та конференціях (наприклад, до Дня української писемності та мови в НУ «Запорізька політехніка» відбулася першого листопада 2024 р. наукова конференція «Актуальні проблеми інтернаціональної лексики в українській літературній мові», у якій узяли активну участь з віртуальними презентаціями здобувачі вищої бакалаврської освіти 1-3 курсів із різних факультетів) та залучення охочих студентів до виконання мікрозавдань у кафедральних науково-дослідних проєктах (наприклад, з темі НДР 06214 «Інтернаціональний лексичний ресурс у сучасній комунікації українською мовою в соціумі та професійній сфері», 2024-2027 р.р., керівник — Галина Онуфрієнко).

Висновки. Отже, подальше дослідження інтернаціональної лексики в МК в еру активізації глобалізаційних процесів та інформаційного суспільства на прикладі дискурсних контекстів термінознавства, перекладознавства, риторики у фокусі дидактичної лінгвістики поглиблюватиме комплексну візію шляху еволюції термінологічного ресурсу національних мов у процесах вербалізації, концептуалізації та дефініювання дійсності, що дозволить розробити актуальні алгоритмічні приписи для оптимального вибору «мовного вбрання» як коректної «етикетки», «обгортки» категорій у царинах науки і техніки.

Запровадження нових дисциплін і спецкурсів з міжнародної лексики та термінології у відповідності до їх програмної візії передбачає попередню підготовку модернізованих лінгводидактичних комплексів сучасного академічного рівня (підручник, навчальний посібник до спецкурсу, глосарій, довідник, перекладні, в тому числі контекстні онлайн-словники на кшталт Grammarly, Reverso Context, практикуми).

Література

1. Інтернаціональні елементи в лексиці і термінології / за заг. ред. проф. В.В. Акуленка. Харків: ХНУ імені В. Каразіна, 1980. 208 с.
2. Онуфрієнко Г. С. Мовна гібридизація термінологічного знака як актуальна міжнародна проблема лінгвістичної гармонізації в умовах

- інтеграції національної науки до ЄНП. *Інтеграція національної науки до Європейського наукового простору*. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. С. 26–27.
3. Онуфрієнко Г. С., Приходько Г. І. Мовнокомунікативна компетентність індивіда у сучасному суспільстві: актуалітети, нові візії, перспективи. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі*: Матеріали V Всеукр.наук.-практ.конф (14-15 травня 2024, НУ «Запорізька політехніка»). Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 222–227.
  4. Резниченко А. А., Шарова Т. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання в умовах пандемії у закладах вищої освіти. *Українські студії в європейському контексті*. 2021. №4. С. 174–181.
  5. Симоненко Л. О., Соколова С. О., Коропенко І. В. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. Київ: Наукова думка, 1993. 238 с.
  6. Шарова Т. М., Шаров С. В., Бородіхіна О. В. Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 29. Т. 1. С. 74–76.

Рябець С.І.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформатики, програмування,
штучного інтелекту та технологічної освіти
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ ІКТ

Анотація. Штучний інтелект стає невід'ємною частиною сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Сьогодні він застосовується для автоматизації завдань, аналізу великих обсягів даних і вдосконалення комунікації. Цей процес має широкий вплив на економіку, бізнес, науку та повсякденне життя.

Ключові слова: штучний інтелект, інформаційно-комунікаційні технології, машинне навчання.